

Hafız Musikişinaslar Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Dönemi

Yazar Fatih Koca (Ankara: DİB Yayınları, 2021)

Hâfız Musicians Transition Period from the Ottoman Empire to the Republic

Written by Fatih Koca (Ankara: DİB Yayınları, 2021)

Değerlendiren | Reviewed by

Duygu TURAN

Öğr. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lect., Tokat Gaziosmanpaşa University
İslami İlimler Fakültesi Faculty of Islamic Sciences
İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Department of Islamic History and Arts
Tokat | Türkiye Tokat | Turkey
duygu.turan@gop.edu.tr orcid.org/0000-0002-2963-3472

Atıf | Cite as:

Turan, Duygu. "Hafız Musikişinaslar Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Dönemi, Yazar Fatih Koca (Ankara: DİB Yayınları, 2021) [Hâfız Musicians Transition Period from the Ottoman Empire to the Republic, Written by Fatih Koca (Ankara: DİB Yayınları, 2021)]". *Tokat İlmîyat Dergisi* | *Tokat Journal of İlmîyat* 10/1 (Haziran | June 2022), 395-399.

Copyright ©

Published by Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Islamic Sciences. Tokat | Turkey.
<https://dergipark.org.tr/ilmiyat>

Hâfız Musicians Transition Period from the Ottoman Empire to the Republic

Written by Fatih Koca (Ankara: DİB Yayınları, 2021)

Abstract: Music; it is the presentation of measured and harmonious sounds together in a certain artistic understanding to express an emotion, thought and idea. At the same time, it is the food of the soul for the lovers of Allah, it leaves an impression and excitement on people. In the context of these definitions, the recitation of the Qur'ân, which affects the soul and is adorned with beautiful sounds, and religious music are intertwined. Author Fatih Koca, who deals with the role of the style, attitude and style that has been transferred from memories to memories since the first half of the 20th century and learned in the master-apprentice relationship, in his work titled "Hâfız Musikişinaslar", the lives of hâfız musicians who grew up in the transition period from the Ottoman Empire to the Republic, and what they left behind, their works and their services. It has been explained with the reasons for the existing negative attitude by mentioning how today's memory and musicianship are met together. The aim of the study is to introduce this work, which was written on the hâfız musicians who devoted themselves to music in history and to make some evaluations.

Keywords: Religious Music, Hâfız, Musicians, Ottoman Period, Republican Period.

Hafız Musikişinaslar Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Dönemi

Yazar Fatih Koca (Ankara: DİB Yayınları, 2021)

Öz: Musiki; bir duygu, düşünce, fikri anlatmak için ölçülü ve ahenkli seslerin bir araya getirilerek belli bir sanat anlayışı içinde sunulmasıdır. Aynı zamanda Allah âşıkları için ruhun gıdasıdır. İnsanlar üzerinde bir tesir, heyecan bırakmaktadır. Bu tanımlar bağlamında nefislere tesir eden ve güzel seslerle süslenen Kur'an-ı Kerim tilaveti ile dini musiki iç içedir. 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren hafızalardan hafızalara aktarılan, usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenilen tarz, tavır ve üslûbun günümüze aktarımındaki rollerini ele alan yazar Fatih Koca, "Hafız Musikişinaslar" adlı eserinde Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş döneminde yetişen hafız musikişinasların hayatlarını, bıraktıkları eserleri ortaya koymuştur. Koca, günümüzde hafızlık ile musikişinaslığın bir arada nasıl karşılandığından bahsederek bazı olumsuz tutumları gerekçeleri ile açıklamıştır. Çalışmanın amacı tarihte musikiye gönül vermiş hafız musikişinaslar üzerine kaleme alınan bu eseri tanıtmak ve bazı değerlendirmelerde bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Dini Musiki, Hafız, Musikişinas, Osmanlı Dönemi, Cumhuriyet Dönemi.

İnsanlık her daim güzel olana ilgi duyup meyletmiştir. İşte bu ilgi ve meyil güzel sanatların doğmasını sağlamıştır. Musiki de güzel sanatlar içinde şüphesiz önemli sanatlardan biridir. Sanatın mekâna yansımaları mimariyi, çizgi ve renklere yansımaları ebru ya da resmi, sesteki yansımaları ise musikiyi doğurmaktadır. Örneğin hüsnühat nasıl ki Kur'an-ı Kerim'e duyulan sonsuz sevgi ve saygının bir tezahürü ise, Kur'an-ı Kerim'i de aynı hassasiyetle doğru ve güzel okumak aynı anlayışın eseridir. İslam dini meşru çerçeve içerisinde insanın bedensel ve ruhi ihtiyaçlarının karşılanmasını mübah sayar. İnsanın söz konusu ihtiyaçları içerisinde müzik duygusu da vardır. Allah tarafından yaratılan ve insan ruhuna yerleştirilen bu duyguyu söküp atmak mümkün değildir. Zira ses, ölçü, ahenk yüce Allah tarafından yaratılmıştır. Bu sebeple Müslümanlar, Hz. Peygamberin de teşvikiyle, musiki ile hemhal olmuşlardır. Nitekim tarihi süreçte musikişinasların ekseriyeti hafızlardan oluşmuştur. Bu olgu din ile musikinin birbirine yabancı kavramlar olmadığını aşikâr etmektedir. Musiki bazen dini bir ritüelin bir parçası iken, bazen de tam olarak ibadetin kendisi olabilmektedir.

Musiki ile din arasındaki ilişki öteden beri bilinen ve üzerinde durulan bir konudur. Bu nedenle musiki, ilahi kaynaklı görülerek ilahi bir sanat olduğu yorumları da yapılabilmektedir. Hatta musikinin dinden doğduğu düşüncesi de dile getirilebilmektedir. Dini musikinin ibadetin parçası olduğu ve ibadetin tesirini artırma, tanıtmaya adına bir vasıta olduğu kabul edilmektedir. Özellikle musikişinas din adamlarının bu anlamda etkilerinin çok önemli olduğu görülmektedir.

Dini musikinin aynı amaç için toplanmış insanların aralarındaki bağları sağlamlaştırdığı, odaklanmayı arttırıp ruhen kişiyi ibadete hazırladığı, dua etmenin farklı bir yol olduğuna inandırdığı, din hizmetlerine katkısı olduğu, dini öğretileri yaymak ve dini öğretileri öğrenmede önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir.

İncelemesini yaptığımız “Hafız Musikişinaslar, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Dönemi” başlıklı kitap “Ön Söz” yazısı ile başlamaktadır. Yazar bu kısımda cami musikisinin önemine, cami ve tekkede yetişen hafız musikişinaslara değinerek hafız musikişinasların yalnızca dini musiki ile değil, hem dini, hem de ladinî musiki ile ilgilendiklerini izah etmiştir(s.7-9).

“Giriş” bölümünde ise musikinin insanlık ile var olduğunu, tıpkı insan gibi gelişimini sürdürdüğünü, bu gelişime hizmet eden birçok musikişinasın olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte Hz. Peygamber dönemindeki musikinin yeri ve önemini, o dönemde yetişen hafız musikişinasların amaçları ile ilişkilendirerek açıklamıştır (s.13).

Daha sonra Cumhuriyet döneminde yetişen hafız musikişinasların hayatları, bıraktıkları eserler ve ettikleri hizmetler açıklanmıştır. Günümüzde hafızlık ile musikişinaslığın bir arada nasıl karşılandığından bahsedilerek bu süreçte karşılaşılan bazı olumsuzluklara da değinilmiştir. Son olarak çalışmaya dahil olan hafız musikişinaslar, Cumhuriyet'in kuruluşundan önce yetişen ve Cumhuriyet döneminde yaşayan hafız musikişinaslar şeklinde sınıflanarak ele alınmıştır (s.15).

Giriş bölümünden sonra yazar kitabı iki bölüme ayırmıştır. Bölümler ayrıca başlıklandırılmıştır. Birinci bölüm "Hafızlık ve Musiki ilişkisi" şeklinde isimlendirilirken, ikinci bölüm ise "Hafız Musikişinaslar" şeklinde başlıklandırılmıştır.

Yazar farklı başlıklardan oluşan birinci bölümün "Kur'an ve Musiki" başlıklı yazısında çeşitli ayet ve hadisler ışığında Kur'an-ı Kerim tilaveti ve musiki ilişkisini izah ederek musikinin önemi üzerinde durmuştur (s.24).

Kabiliyetli kimseler için çeşitli eğitim kurumlarının varlığı ve bu kurumlarda verilen eğitimi değerlendirmiştir. İlk bölümün devamında yer alan "Konuyla İlgili Bazı Terimler" ve "Hafız", "Musiki ve Musikişinas", "Güfte ve Beste" gibi alt başlıklar ise kavram merkezli bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Yazar ikinci bölümde ise toplam yetmiş hafız musikişinasın hayatlarına yer vermiştir. Sırasıyla Hafız Edhem Efendi, Hafız Aziz Efendi, Hafız Yusuf Efendi-Kadıköylü Attar, Hafız Haydar Efendi-Muhtar Paşazade, Hafız Ahmet Nazif Efendi, Hafız Kemal Efendi (Mersiyehan), Hafız Mehmet Şükrü Efendi, Hafız Sadettin Efendi, Hafız Rıza (Beşiktaşlı), Hafız Cemil Efendi (Şekerci), Hafız Osman Efendi (Şaşı), Hafız Ahmet Irsoy (Zekaizade), Hafız Ahmet Avni Konuk, Hafız İhsan Bey, Hafız Cemalettin Efendi, Hafız Fehmi Efendi (Üsküdarlı Hoca), Hafız Sami (Ünokur), Hafız İsmail Hakkı Efendi, Hafız Eşref Efendi (Udi Mehmet), Hafız Aşir Efendi, Hafız Ahmet Alim Efendi (Müftü), Hafız Muhyettin Tanık, Hafız Cemal Efendi (Aksaraylı), Hafız Mehmet Emin (Hattat Neyzen), Hafız Kemal Efendi, Hafız Hüsnü Efendi (Bulgurlulu), Hafız Ahmet Mükerrrem Akıncı, Hafız Sadettin Kaynak, Hafız Ali Efendi (Üsküdarlı), Hafız Yaşar Okur, Hafız İsmail Şimşek, Hafız Arap Cemal Calan Bey, Hafız Ali Rıza Sağman, Hafız Memduh İmre, Hafız Kemal Batanay, Hafız Burhan (Sesyılmaz), Hafız Aşkî Efendi, Hafız Hüseyin Efendi (Deli Hafız), Hafız Yakup Efendi, Hafız Ahmet Efendi (Domates Ahmet), Hafız Süleymen/Süleyman Efendi, Hafız İsmail Efendi, Hafız Ali Efendi, Hafız İbrahim Erkal, Hafız Zeki Çağlarman, Hafız Nuri Başaran, Hafız Süleyman Ergüner (Dede), Hafız Cevdet Soydanses, Hafız Mecit Sesigür, Hafız Hasan Efendi (Âmâ Hafız), Hafız Flornalı İsmail Efendi (İren), Hafız Fahri (Beylerbeyli), Hafız Mustafa Tüzün (Cihangirli-Neyzen), Hafız

Bakır Yurtseven, Hafız Hüseyin Tolon-Tolan, Hafız Zeki Sesli, Hafız Ahmet Arslanlar (Reîsü'l Kurra), Hafız Mahmut Öncü (Hattat), Hafız Ahmet Hızal (Adalı Hafız), Hafız Abdülhamit Belli, Hafız Muzaffer Ozak (Şeyh), Hafız Kerim Akşahin, Hafız Şükrü Çadırcı, Hafız Esad Gereade (Etsiz), Hafız İbrahim (Aksaraylı), Hafız Tahir Karagöz, Hafız Mehmet Gelibolulu (Karaçan), Hafız Mahmut Avcılar, Hafız Zeki Altun, Hafız Ali Artar Gülses isimli hafız musikişinasların biyografileri, ele alınmıştır. Eserde ele alınan musikişinaslar içinde bestekar olanların besteleri ve bestelerinin makam-sal özellikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca musikişinasların sadece dini musiki besteleri ile sınırlı kalınmamış, diğer formlarda besteledikleri eserler, musiki eğitimi aldıkları kişiler, musiki çalışmaları da incelenmiştir. Yazar birinci ve ikinci bölümü yukarıdaki şekliyle okuyucuya sunarken genel olarak kitabında musiki ile İslam dini, hafızların bu manadaki rolü arasındaki bağlantıyı incelemiş ve sunmuş olduğu örnekler ile de musikin kültürel etkilerini okuyucuya sunmaya çalışmıştır.

Akademik olarak ele alınan “Hafız Musikişinaslar Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Geçiş Dönemi” isimli bu eserde her örnek ve alıntı için dipnot verilmiş, kitaba kaynakça da eklenmiştir.

Sonuç itibarıyla din ve musiki birbirine uzak olmayan bilakis iç içe olan kavramlardır. Bu durum bazı müzik felsefecileri ve sosyologları musikin dinden doğduğu düşüncesine bile götürebilmiştir. Eserdeki incelemeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde dinin yaygınlaşmasında musiki en önemli araç olarak dikkat çekmektedir. Özellikle İslam dininde ezan ve Kur’an-ı Kerim tilaveti tebliğ fonksiyonu taşımaktadır. Bu tebliğin başrolünde ise çoğunlukla hafız musikişinaslar ve güzel sesli müezzinler olmuştur. Hafızların birçoğunun musiki ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendikleri görülmektedir. Bu durum bazen hoş karşılanmasa da bunun asıl sebebi musiki ilminin topluma eksik, yetersiz ya da yanlış bilgilerle verilmesidir. Hafızların ayrıca musikişinas olmaları, icra edilen tilavetlerin ya da başka eserlerin daha güzel icra edilmesine vesile olmaktadır ki bu gerçeklik Hz. Peygamber’in teşvikleri ve tavsiyeleri ile temellendirilmiştir. Başka bir ifade ile hafız musikişinasların dine sundukları hizmet bu anlayışın üzerine kurulmuştur. Söz konusu musikişinasların yapmış oldukları besteler, yazdıkları güfteler ve icra ettikleri her çalışma musiki kültürünü zenginleştirirken aynı zamanda sonraki nesillere aktarımı konusunda da önemli katkı sağlamaktadır. Bu katkıya binaen dini musiki alanında Doç. Dr. Fatih Koca tarafından daha önce ortaya konulmuş diğer eserler gibi, bu değerli eser de alandaki birikime zenginlik katmaktadır.